

Spirit of Bosnia / Duh Bosne

An International, Interdisciplinary, Bilingual, Online Journal
Me?unarodni, interdisciplinarni, dvojezi?ni, online ?asopis

AMERI?KA LINGVISTI?KA TRAGEDIJA

Midhat Ri?anovi?

Alexander, Ronelle. *Bosnian, Croatian, Serbian, a Grammar: With Sociolinguistic Commentary*.
Madison, WI: University of Wisconsin Press, 2006. xxi + 464 pp.

Alexander, Ronelle and Ellen Elias-Bursa?. *Bosnian, Croatian, Serbian, a Textbook: With Exercises and Basic Grammar*, Second edition. Madison, WI: University of Wisconsin Press, 2010. xviii + 510 pp.

Ovaj ?lanak je skra?ena verzija du?eg prikaza gore navedenih knjiga, objavljenog na portalu academia.edu/midhatridjanovic. Zbog ograni?enog prostora ve?ina primjera leksi?kih i gramati?kih gre?aka i propusta u navedenim knjigama, datih u du?oj verziji prikaza, izostavljena je u ovom ?lanku.

Prvu od dvije knjige koje se ovdje prikazuju zva?emo kratko *Gramatika* (Grammar), a drugu *Vje?banka* (Textbook). Tako?er ?emo povremeno koristiti kratice B, H i S za Bosanski, Hrvatski i Srpski.

Knjige koje su predmet ovog prikaza bile su tokom posljednjih osam godina glavni pedago?ki materijal u SAD za nastavu jezika koji se zvao Srpskohrvatski prije raspada Jugoslavije 1992. godine. Nakon jugoslavenskih ratova u vremenu od 1991. do 1995, na krhotinama biv?e Jugoslavije stvorene su nove dr?zave, od kojih je svaka svoj jezik nazvala svojim novim imenom. Tako su nastali Bosanski, Hrvatski, Srpski (BHS) i, ne?to kasnije, Crnogorski. Naravno, nova imena nisu promijenila jezik u tim dr?zavama unato? naporima normativista, naro?ito u Hrvatskoj, da jezik svoje zemlje u?ine druk?ijim od ostala tri "jezika." I pored razli?itih imena, jezici koji su naslijedili Srpskohrvatski su?tinski ?ine jedan jezik, ?iji govornici nemaju nikakvih te?ko?a u me?usobnoj komunikaciji. Gramati?ke razlike izme?u njih su zanemarljive, a i leksi?ke razlike su dosta rijetke. Pouzdano se mo?e re?i da su britanski i ameri?ki Engleki vi?e me?usobno udaljeni nego ?to su to Bosanski, Hrvatski i Srpski. De?avaju se nesporednici izme?u govornika britanskog i ameri?kog Engleskog, ali nije poznato da je ikad do?lo do *jezi?kih* nesporednika izme?u govornika raznih varijanti BHS-a.

Autori su namjerali da napi?u zajedni?ku gramatiku i ud?benik tri varijante istog jezika. Mo?da se mo?e napisati jedna knjiga o gramatici dvije ili tri veoma srodne varijante nekog jezika, ali je nemogu?e napisati dobar *ud?benik* koji bi korisniku omogu?io da stekne solidno znanje jedne ili vi?e varijanti. Nepobitan dokaz ove tvrdnje je ?injenica da takav zajedni?ki ud?benik nije nikad napisan za britanski i ameri?ki Engleski.

Unato? komercijalnom uspjehu knjiga koje se ovdje prikazuju, ja tvrdim da se one mogu ubrojati me?u najnekvalitetnije udžbenike stranog jezika koji su ikad objavljeni. Pune su grešaka svake vrste: negramati?nih oblika rije?i, sintagmi i re?enica, nesuvislih skupina rije?i, nekoherentnih dijaloga, traljavih ili pogrešnih gramati?kih pravila, pogrešnih akcenata, pogrešnih alociranja pojedinih rije?i ili gramati?kih oblika jednom od tri “jezika” u BHS kompleksu; ovim greškama treba dodati i odsustvo važnih gramati?kih pravila. Ovo su samo teže greške koje su ponavljaju u knjizi.

Gramatika sadrži nekih 50 strana “Sociolingvisti?kog komentara,” kojem – i da je dobro napisan – nije mjesto u udžbeniku BHS-a. Komentar je uglavnom istorija razmirica izme?u balkanskih lingvista oko bezna?ajnih detalja jezi?ke prakse, ve?inom u vezi sa tvrdnjama da je B, H ili S zaseban jezik.

Ja smatram da je najozbiljnija greška koju su autori napravili prihvatanje vješta?kih oblika rije?i koje su proglasili “pravilnim” lingvisti?ki nepismeni i nacionalisti?ki orijentisani balkanski “lingvisti.” Svaki nepristrasan posmatra? poslijeratne politi?ke situacije na Balkanu može vidjeti da novim državama upravljaju fašistoidne vlade, ?vrsto riješene da za svoje feude ponovo uspostave tradicionalne atribute nacionalnih država; pošto je jezik vrhunsko obilježje nacionalnosti, našli su “lingviste” koji se trude da na?u “nau?ne dokaze” da je jezik njihove posebne države zaseban jezik, koji zaslužuje zasebno ime. “Dokazi” obi?no ne idu dalje od ša?ice rije?i koje su navodno specifi?ne nekom posebnom “jeziku”.

Još jedna krupna greška koju pravi Prof. Alexander odnosi se na odre?ivanje teritorije na kojoj se govori dati balkanski “jezik”. Svi prihvataju ?injenicu da je Srpski ime jezika koji se govori u Srbiji i da je Hrvatski jezik Hrvatske; u Hrvatskoj živi brojna nacionalna manjina Srba, a u Srbiji Bosanaca, ?iji pripadnici zovu svoj jezik svojim nacionalnim imenom, mada svi stanovnici svake od ovih država govore na isti na?in.

Ali u Bosni i Hercegovini situacija je složenija. Najvažnija stvar u vezi sa jezikom ove zemlje je ?injenica da *svi njeni stanovnici govore na potpuno isti na?in*. Jedini logi?an naziv tog jezika bio bi *Bosanski* u *teritorijalnom* smislu (zemlja se zvala samo Bosna od formiranja prve srednjovjekovne bosanske države u 10. vijeku do sredine 19. stolje?a). Osim toga, bosanski Srbi i Hrvati su, u stvari, potomci bosanskih Prvoslavaca i Katolika koji su “preobra?eni” u Srbe i Hrvate tokom 19. vijeka. Zbog toga, u istorijskm smislu, u Bosni nema Srba i Hrvata.

Razli?ita imena bosanskog jezika stvorena su nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma 1995. godine. Svaka obaviještena osoba zna da je taj Sporazum potpisan na brzinu kako bi se zaustavila neprijateljstva; u njemu su napravljene grube greške time što je zemlja koja je stolje?ima bila jedna zemlja podijeljena na dva “entiteta”, Republiku Srpsku i Federaciju Bosne i Hercegovine, kao i time što je razdijeljen jedan narod koji je tokom više od jednog milenijuma predstavljao jednu naciju sa zajedni?kim jezikom i kulturom. U ratu od 1992. do 1995. godine srpski i hrvatski agresori su ubili ili prognali desetine hiljada ljudi da bi stvorili “etni?ki ?iste” oblasti; na žalost, Dejtonski mirovni sporazum je u najve?oj mjeri legalizovao njihovo nelegalno i nemoralno “etni?ko ?iš?enje”. Tragi?an rezultat ovih doga?aja je potpuna redistribucija stanovnika ove zemlje, tako da Srbi danas ?ine 90% stanovništva Republike Srpske, dok Bošnjaci ?ine skoro polovinu stanovnika Federacije Bosne i Hercegovine. Etni?ko ?iš?enje rezultiralo je apsurdnom situacijom u kojoj je jedan jezik nazvan razli?itim imenima – Srpski u Republici Srpskoj i Bosanski, Hrvatski i Srpski u Federaciji Bosne i Hercegovine. Ovo je, opet, stvorilo potpuno ludu situaciju u školama, koje dijele djecu razli?itih “nacionalnosti” jer moraju poha?ati razli?ite

“nacionalne grupe predmeta” u kojima se predaje jezik, književnost, istorija i vjeronauka. U svojoj knjizi Profesor Alexander bezumno i tvrdoglavo prihvata i isti?e svaki aspekt ovog odvratnog etni?kog ?iš?enja, i to na svim nivoima – od teritorijalnog do lingvisti?kog.

Gorka je ironija kako autori iznose svoju glavnu namjeru u predgovoru *Vježbanke* (str. xii): “Naša namjera je bila da damo što je mogu?e vjerniju sliku stvarne jezi?ke prakse u okviru koji ?e biti pristupa?an studentima i upotrebljiv u u?ionici.” Me?utim, ono što su autori proizveli upravo je suprotno: njihova slika “stvarne jezi?ke prakse” je prepuna nestvarnih rije?i u svakom od tri “jezika”.

Sada citiram vjerovatno najšokantniju tvrdnju u bilo kojem udžbeniku stranog jezika; u predgovoru *Vježbanke*, na strani xvi, autori kažu: “Nije potrebno podu?avati o svim elementima kompleksnog akcenatskog sistema BHS-a, bilo u po?etku bilo kasnije, jer se može komunicirati savršeno dobro ako se zna mjesto akcenta u rije?i i nekoliko važnih pojava dugog vokala.” Svi znamo da postoje na?ini da se komunicira bez upotrebe rije?i – znakovi gluhonijemih, pantomima, gestikulacija i jezik tijela uopšte – pa zašto u?iti jezike, zašto pisati udžbenike stranih jezika? Tvrdnja kojom se akcenti u BHS-u otpisuju kao irelevantni analogna je tvrdnji koja bi se pojavila u udžbeniku Engleskog kao stranog jezika u kojem autor tvrdi da nije uopšte potrebno u?iti sve elemente složenog sistema engleskih glagolskih vremena!

Dijalozi koji se javljaju u svakoj lekciji obi?no su neprirodni i zvu?e vješta?ki, ponekad i besmisleno. Autori su napravili po meni najgoru grešku u pisanju udžbenika stranog jezika: sastavljali su dijaloge da bi ilustrovali posebne gramati?ke elemente i/ili rije?i koje su u?enici trebali da nau?e u datoj lekciji, ne obra?aju?i pažnju na sadržaj dijaloga, tako da su neki dijalozi nakaradni, a ponekad i grani?no blesavi; ovo ilustruje sljede?i odlomak na šestoj strani *Vježbanke*:

2. George je profesor, a Mary je profesorica.

3. A njihov pas?

2. Njihov pas nije profesor. Pas ni?je ?ovjek!

Mora biti da autori *Vježbanke* jako vole pse. Sastavili su dijalog, dat na strani 24 te knjige, da bi pripremili njenog ameri?kog korisnika da kupi psa kad stigne tamo, a ne kartu na autobuskoj stanici. Amerikancu se nudi žuti pas [sic], ali njegov brat, za kojeg kupuje psa, ne voli žute pse, on više voli (nepostoje?e) crvene pse! Nešto što su autori propustili da urade jeste da sastave jedan dijalog izme?u Amerikanca koji u?i BHS i bosanskog/hrvatskog/srpskog uposlenika aerodroma, koji ?e ga prosvijetliti o komplikovanim propisima vezanim za transportovanje psa avionom preko Atlantika!

Evo još primjera apsurdnih re?enica u dijalogima:

Pod *djevojkama su stolice*. (str. 113)

Doru?ak je u *djevojkama*. (str. 113)

Doru?ak je u *mirnoj djeci*. (str. 115)

Bez *balkanskih jezika* nema sre?e. (str. 119)

Pjevam pjesme *balkanskim jezicima*. (str. 119)

S *balkanskim jezicima* divno je živjeti. (str. 119)

O, balkanski jezici! (str. 119)

Ispod ?ega je stolica? (str. 120)

Ovo pitanje se odnosi na potvrđnu re?enicu *Pod djevojkama su stolice*. Pošto su djevojke ljudska bi?a a ne stvari, odgovaraju?e pitanje, ma kako bilo ina?e apsurdno, trebalo bi biti *Ispod koga su stolice?*. Jedini odgovor na pitanje *Ispod ?ega je stolica?* koji bi imao kakvog-takvog smisla bio bi *Ispod djevoj?ine stražnjice!*

U dijalogima na 26. strani *Vježbanke*, sagovornik “1.” pita prodavačicu u knjižari imaju li novi njemački riječnik, na šta prodavačica odgovara: *Imamo ga. Želite li ga?*. Prva od ove dvije rečenice je negramatična u kontekstu u kojem je upotrijebljena (trebalo je reći samo *Imamo*), dok bi druga bila prihvatljiva samo da je iza nje došlo *kupiti*; bez ove glagolske dopune, *željeti* ima značenje seksualne požude, a ljudi normalno nemaju seksualnih želja prema knjigama. Svaki normalan izvorni govornik svakog jezika reći će vam da li je neki niz riječi u njegovom jeziku gramatičan ili nije. Nijedan od dva autora knjiga koje prikazujemo nije izvorni govornik BHS-a, mada je Elias-Burša živjela u Hrvatskoj dugi niz godina. Očito im se nije dalo da provjeravaju gramatičku prihvatljivost njihovih BHS rečenica konsultovanjem izvornog govornika tog jezika. Da su upitali izvornog govornika BHS-a šta znači *Želite li ga?*, on bi protumačio *ga* kao zamjenicu koja se odnosi na muškarca, a cijelo pitanje u smislu ‘Žudite li za njim?’.

Nakon što sam pažljivo pregledao prvih 70 strana *Vježbanke*, našao sam dovoljno grešaka da kažem da ova knjiga nije trebala biti objavljena, čak i da je prošla ozbiljnu redakтуру (ukazivanje na sve greške sadržane u njenih 510 strana sigurno bi ispunilo knjigu srednje veličine!). Pošto je dužina ovog članka strogo ograničena, ne možemo priuštiti da opisujemo greške u *Vježbanci*, ali podstičemo zainteresovane čitaocima kojima ne smeta da budu šokirani da pročitaju cjelovit prikaz objavljen na academia.edu/midhatridjanovic, gdje su greške iscrpno opisane i objašnjene.

Mada autori navode da Srpski ima ekavski izgovor u Srbiji a ijekavski van Srbije, ta informacija jedva da je dovoljna za stranca koji uči Srpski, jer on mora biti zbunjen zbrkom “jezikâ” s kojima treba da se nosi, u kojoj, kao vrhunac svega, postoje dva “Srpska” jezika. Jedini ispravan, naučni pristup ovom problemu bio bi da se jezik kojim svi govore u Bosni i Hercegovini nazove *Bosanski* u teritorijalnom smislu, a zatim doda podatak da se taj jezik zvanično zove Srpski u Republici Srpskoj.

Korisnici *Vježbanke* se obavještavaju da “ogromnu većinu riječi u B, H i S upotrebljavaju svi govornici tih jezika u istom značenju”. Da bi ilustrovali malu manjinu riječi različitih u Srpskom i Hrvatskom, autori daju spisak parova riječi od kojih je jedna riječ srpska, a druga hrvatska. Zatim dolazi tvrdnja da “Bosanski ponekad upotrebljava obje riječi, nekad radije srpsku riječ, a nekad radije hrvatsku, a u nekoliko slučajeva ima svoju vlastitu riječ.” Ovim se tvrdi da Bosanski *upotrebljava* hrvatske i srpske riječi, tj. da je on neka smjesa druga dva jezika, i svoje riječi koristi samo “u nekoliko slučajeva”. Ovakav rasistički stav prema Bosanskom nalazimo kod ekstremnih hrvatskih i srpskih nacionalista i nije mu potreban nikakav dalji komentar, mada *treba* istaknuti da najraniji *duži* pisani spomenik na Bosanskom prethodi hrvatskim i srpskim pisanim spomenicima od povijesnog značaja.

Većina strogih gramatičkih pravila iskazana je rečenicama čiji su predikati modificirani riječima kao što su *obično*, *većinom*, *često*, *općenito*; sami predikati su nerijetko izraženi glagolima neodređenog značenja kao *može se javiti*, *pretežno se javlja* i sl., ili sadrže takve glagole. Primjeri se mogu naći na skoro svakoj strani dviju knjiga koje se ovdje prikazuju. Tako na mjestu gdje govori o prijedloškim sintagmama u kojima iza prijedloga dolazi imenica, autor kaže: “Kod većine govornika BHS-a akcent ostaje na imenici, mada se u nekoliko slučajeva pomjera unazad na prijedlog. U Bosanskom, međutim, akcent se često pomjera unazad na prijedlog ako objekt u obliku imenice ima silazni akcent. Ova pomjeranja akcenta ne javljaju se kod svih imenica ili kod svih prijedloga, ali znaju biti česta kod prijedloga koji traže imenicu u akuzativu. (*Gramatika*, str. 26).

Ovo pravilo je bezvrijedno iz barem dva razloga: (a) Neodređene sintagme *kao kod većine*

govornika, u nekoliko slu?ajeva, ?esto se pomjera unazad, ne javljaju se kod svih imenica/prijedloga, znaju biti ?esta ?ine da onaj ko u?i iz ove knjige ne mo?e primijeniti dato pravilo na na?in koji ?e mu omogu?iti da upotrijebi pravi akcent na pravom slogu. (b) Pravilo je iskazano tako da sadr?i kontradikciju. Prvo nam se ka?e da u BHS-u “akcent ostaje na imenici”. Sljede?a re?enica po?inje sa “U Bosanskom, me?utim, ...” Ali ako BHS uklju?uje Bosanski, što je o?ito ta?no, kakva je ovo nova suprotna informacija o Bosanskom?! Gramati?ka pravila moraju biti precizna i ne smiju sadr?avati neodre?ene rije?i; “lingvisti” koji ovo ne zna nije pravi lingvista.

U zaklju?ku bih ?elio re?i da sam apsolutno uvjeren da bi neko ko pokuša da nau?i BHS slu?e?i se knjigama *Bosnian, Croatian, Serbian, a Textbook: With Exercises and Basic Grammar* i *Bosnian, Croatian, Serbian, a Grammar: With Sociolinguistic Commentary* sigurno proizveo na stotine pogrešnih oblika rije?i, sintagmi ili re?enica.

Moja knjiga *Bosnian for Foreigners: With a Comprehensive Grammar* (Bosanski za strance: sa iscrpnom gramatikom) prisutna je na tr?ištu od avgusta 2012. Dosad je poru?en samo jedan primjerak iz SAD. Knjiga je najavljena na vebsajtu Ameri?kog slavisti?kog lingvisti?kog društva u decembru 2012. i na Linguist Listi marta 2013. Informacije o kupovini knjige mogu se dobiti na www.rabic.ba/english. Postoji i elektronska verzija gramati?kog dijela knjige. Ona je napravljena na zahtjev kompanije Lionbridge, me?unarodne agencije za prevo?enje i marketing, koja je koristi u konstrukciji jezi?kih tehnologija za BHS; ova verzija ima naslov *Bosnian Grammar* (Bosanska gramatika) i mo?e se nabaviti preko mog vebsajta <http://midhatridjanovic.ba/book-preview>.

Evo šta je o ovoj mojoj knjizi rekao jedan od vode?ih svjetskih slavista, Profesor Wayles Browne sa Odsjeka za lingvistiku Cornell univerziteta:

Ova knjiga je plod dugogodišnjeg istra?iva?kog rada Profesora Ri?anovi?a. On ju je obogatio svojim cjelo?ivotnim anga?manom u nastavi jezika i lingvistici. Skromno je zove ud?benikom, mada je njen gramati?ki dio od 345 strana kompletna bosanska gramatika koja sadr?i mnoga pravila neopa?ena tokom dva stolje?a istra?ivanja gramatike jezika koji sada ima ?etiri imena.

Ameri?ki profesori BHS-a, koje je mo?da odbio “Bosanski” u naslovu knjige, ?rtve su propagande fašistoidnih vlada novih balkanskih dr?ava prema kojoj treba ljude što su ranije govorili Srpskohrvatskim jezikom podijeliti u ?etiri nacije, od kojih svaka ima svoj jezik. Naravno, ovu vješta?ku podjelu jednog jezika na ?etiri odlu?no odbacuju sve razumne osobe koje ?ive u bivšoj Jugoslaviji.

Ovo nije promotivni apel za moju knjigu. Ona se sasvim dobro prodaje, i prvo izdanje sa tira?om od 500 primjeraka moglo bi se uskoro rasprodati. Sumnjam da ?e bilo ko od onih koji predaju BHS u SAD ili koji donose odluke o nastavi BHS-a biti dirnut ovim prikazom ili saznanjem da je ud?benik koji se sada koristi u SAD za nastavu BHS-a izrazito loš, dok se istovremeno na tr?ištu nudi drugi ud?benik, koji bi se mogao natjecati sa najboljim ud?benicima stranog jezika koji su ikad objavljeni.

Otkad sam napisao prikaz knjige *Bosnian, Croatian, Serbian* autora Alexander and Elias-Bursa?, saznao sam da je ona dobila Godišnju nagradu Ameri?kog udru?enja nastavnika slavenskih i isto?noevropskih jezika (AATSEEL) kao “Najbolji doprinos jezi?koj pedagogiji za 2009.”. Nema tog broja uskli?nika kojima bih mogao izraziti svoje duboko razo?arenje ovom “nagradom”. Tužno

je da preko deset američkih, britanskih i njemačkih profesora u oblasti slavističkih studija kuju u zvijezde ovo promašeno djelo i slave ga kao “konceptualno remekdjelo” i kao “idealno rešenje za sve one koji žele znati “kako se tačno kaže”. Pozivam vas da u svjetlu mog prikaza razmotrite te pohvale i razmislite o njima. Možete ih pročitati na linku www.bcsgrammarandtextbook.org/Textbook/comments. Ne želim da govorim slavistima šta da misle, ali zaista želim da razmisle kritički o onom što govore.

Dr. Midhat Riđanović, profesor emeritus engleskog jezika i lingvistike Univerziteta u Sarajevu
r.midhat@gmail.com

The preceding text is copyright of the author and/or translator and is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported License.